

JOSEP MIQUEL VIDAL HERNÁNDEZ (1939-2013), HISTORIADOR DE LA CIÈNCIA

A la memòria d'en Josep Miquel Vidal

Per qualsevol valencià, un menorquí és una rara avis. Mallorca, i més encara Eivissa, resulta una illa propera. No cal més que prendre el vaixell, si no l'avió, per anar-hi i trasplantar-te'n a l'altre costat de la mar. Tanmateix, Menorca és una altra cosa: para lluny, i no sols al mapa. No és gens fàcil viatjar des de València a eixa petita i ventosa illa que, equidistant de la Provença i de l'illa de Sardenya, s'endinsa en la mar Mediterrània. Si ara faig un breu repàs mental, tot d'una arribe a la conclusió que són ben pocs els menorquins amb els quals he tingut tracte directe. En qualsevol cas, Josep Miquel Vidal és per mi, i crec que ho serà per sempre, el seu representant més genuí.

Com segurament no podia ser d'una altra manera, el vaig conèixer durant els llargs anys que vaig passar a Barcelona. Ara no sabria precisar-ne la data ni el lloc exactes, però el meu primerencontre amb ell degué de produir-se a mitjans dels anys noranta, coincidint amb algun dels *Col·loquis* d'història de la ciència que aleshores se celebraven a l'Institut d'Estudis Catalans un de divendres al mes, o tal vegada aquell primer encontre tingué lloc en alguna de les Trobades que la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica organitzava, i que continua organitzant, per distintes poblacions de les terres de parla catalana. A la darrera, la XII Trobada, celebrada a València al novembre de 2012, Vidal no vingué. M'estranyà la seua absència i em vaig preguntar si no estaria malalt. Vaig pensar també que potser li havia donat peresa un viatge tan complicat fent escala a Barcelona, perquè ell no agafava mai l'avió i, que jo sàpia, no hi ha línia marítima

des de Maó a València. Bo, em vaig dir, ja li ho preguntaré la propera volta que el veja. Ara sé que, malauradament, això no succeirà mai.

Crec que tots, sobretot aquells que ens dediquem a la història de la ciència o a la salut pública, estem en deute amb Josep M. Vidal. És encara massa prompte per ponderar amb exactitud el seu paper com a director de l'Institut d'Estudis Menorquins, però qualsevol que haja assistit als múltiples cursos, cicles o escoles que s'han celebrat a Maó any rere any al llarg de més dues dècades es pot fer càrrec de la magnitud de l'obra per ell realitzada en l'àmbit de la ciència. Des de la talaia que representa l'Institut menorquí, i apartat fins a un cert punt dels vaivens universitaris, aconseguí fer de Maó una destinació atractiva per conèixer de la mà d'experts mundials, els problemes científics més apressants. I tot això sense ínfulas ni vanes ostentacions.

Al meu parer, entre els seus atractius més notables figuren —figuraven, lamentablement haig de dir a hores d'ara— la senzillesa i la cavallerositat. Com sens dubte corroboraran aquells que el conegueren, el tracte amb ell era extremadament cordial i afable. Sabia estar en tot moment. No imposava res, ni les seues idees ni els seus projectes. Junt a ell, semblava que tot seguia el seu curs de la manera més natural. Treballar amb en Vidal era col·laborar en el veritable sentit de la paraula: senties que, a prop o a distància, ell treballava amb tu. Com, si no, hagueren pogut germinar i desenvolupar-se tants i tants projectes en un lloc tan apartat del món acadèmic com Maó si no fora pel talent i el 'savoir faire' de director de l'Institut Menorquí d'Estudis?

Vaig tenir ocasió de col·laborar estretament amb Josep Miquel Vidal entre 2005 i 2009, tot gaudint de l'honor de coordinar, des de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, les tasques de preparació de dues edicions, la quarta i la cinquena, de l'escola de primavera d'història de la ciència i divulgació científica. Des dels seus inicis, és aquesta una escola de marcada vocació internacional, que atrau alumnat de tot Europa, sense oblidar l'assidu contingent llatinoamericà. Estic segur que, quan al maig de 2013 se celebre la «7th European Spring School on History of Science and Popularization», centrada en el tema de la ciència a la televisió, la figura jovial i benefactora de Josep Miquel Vidal planejarà entre els assistents en tot moment. El millor homenatge que li podem fer en el futur és seguir treballant amb la mateixa il·lusió i determinació en els projectes que ell va afavorir durant tants anys des del seu benvolgut Institut Menorquí d'Estudis.

València, 13 de gener de 2013

Àlvar Martínez Vidal
Institut d'Història de la Medicina i la Ciència López Piñero
(CSIC - Universitat de València)

Reflexions personals

El passat 9 de gener de 2013, el nostre company de Consell directiu de la SCHCT, Josep Miquel Vidal Hernández, va morir sobtadament a Maó, on havia nascut el 1939. Estava en el seu setanta-quatrè any de vida i, segons les nostres referències vitals actuals, la seva és una mort que considerem prematura. En tot cas, no l'esperàvem tot i que a Maó, en l'acte d'homenatge que la SCHCT va organitzar el 16 de maig de 2013, vam saber que en Vidal no era amic de les visites mèdiques, una contradicció prou humana si tenim en compte el seu gran interès per la medicina en la història.

En Vidal havia esdevingut un vertader amic i col·lega, tot i que no recordo exactament quan ens vam conèixer personalment. Molt probablement, devia ser a la reunió sobre Història de la Física que va constituir les III Trobades Científiques de la Mediterrània de 1987. La va coordinar en Luis Navarro Veguillas, que en Josep Chabás i jo vam assessorar (Navarro Veguillas, ed. 1988). Per part de la Societat de Física, el promotor de les activitats a Menorca era, sens dubte, l'enyorat Jordi Porta, mort sobtadament el 1990 (La Societat Catalana de Física, 2000). A Maó, evidentment, l'organitzador era Josep Miquel Vidal. Potser va ser llavors que ens vam trobar, però jo havia sentit parlar d'ell des de feia temps: Porta i els altres col·legues de la Societat de Física parlaven dels (pocs) anys que Vidal va ser professor (d'estat sòlid) a la Facultat de Ciències de Barcelona i de com havia deixat l'opció universitària per tornar a Menorca i incorporar-se a l'activisme cultural que va marcar els anys finals del franquisme i la transició. La figura de'n Vidal despertava admiració, sorpresa i simpatia entre els seus antics companys d'estudi i de facultat. Com que era un home discret —anava per feina— no crec que parléssim massa en aquella ocasió de 1987, on ell garantí que tot estigués a punt per la reunió, les sales de l'Ateneu (aquell any eren les disponibles per obres als locals habituals de les Trobades), els menjars, les activitats complementàries (poques, el programa va ser densíssim) (Molina, Roca, Vidal, coords., 2005).

Des de llavors —fa més de vint-i-cinc anys, oi?— la col·laboració anà essent cada cop més estreta, sovint en relació amb el món dels físics, la seva referència principal a Barcelona. Ben aviat, Vidal havia mostrat el seu interès per la història de la ciència, un interès que l'havia portat a comprar i llegir una pila de llibres —els llavors assequibles en llibreries comercials a Espanya, i amb altres canals—, però aquestes lectures li provocaren un capteniment —natural— en comprovar l'espectacular desenvolupament de la ciència i de la tecnologia al món, en contrast amb la seva —nostra— realitat propera, amb aparença casolana, domèstica, allunyada del tren general... Efectivament, i és en una llarga tradició, es pot concloure que nosaltres —catalans, balears, espanyols— som merament receptors de la gran ciència mundial. Per consegüent, la vida de la ciència i de la tecnologia en el nostre context social i econòmic pot ser vista com purament anecdòtica, rutinària, com a simple aplicació.

Vidal s'adonà aviat que, contràriament, la ciència i la tecnologia, per «gran» que sigui, és una construcció molt complexa que té els fonaments en les realitats locals. Així ho plan-

tejà en un número de *Randa* dedicat a Antoni Febrer i Cardona i la Il·lustració el 1992, un article que, segons el mateix Vidal, és «una proposta d'investigació» (Vidal Hernández, 1992). La realitat menorquina havia esdevingut per a ell una temàtica d'estudi de primera magnitud.

Aquesta actitud d'arrelament al territori el portà a l'estudi de matèries prou allunyades de la Física, com ara la història natural, la medicina i la farmàcia. Amb la recepció a l'Institut Menorquí d'Estudis de l'extraordinària col·lecció de correspondència de Rodríguez Femenias, Vidal va endegar una recerca sobre aquest singular personatge, influent en molts camps de la vida menorquina, però amb una projecció científica internacional impressionant, que potser podria semblar sorprenent, però en realitat no és tant... Vidal dedicà moltes hores a la revisió d'arxius i hemeroteques cercant informacions sobre Rodríguez Femenias, amb un èxit tan notable que la successió d'evidències sovint l'excitaven o el desorientaven, tanta és la singularitat del personatge. Ja que ho he mencionat voldria destacar la gran laboriositat de'n Vidal, que contrastava amb la seva aparent calma, serenitat, que es complementava amb una persona bolcada al treball, això sí, sense cap queixa ni comentari...

El treball sobre Rodríguez Femenias estrenyí la col·laboració entre Vidal i Josep M. Camarasa, que havia llegit el 1989 la seva tesi doctoral sobre els botànics als Països Catalans (Camarasa, 1989). Camarasa topà amb els menorquins i d'aquí sortí una col·laboració natural i molt fructífera.¹

Un altre dels seus objectius de recerca fou el Llatzaret de Maó. No deixa de ser paradoxal que una institució de l'Estat central hagi hagut d'esperar la tasca pacient i sistemàtica d'un erudit de «províncies» per a disposar d'una interpretació històrica. En realitat, es pot entendre. La institució, tan rellevant, imposant al port i a la ciutat de Maó, a l'illa de Menorca, era fruit d'una concepció del comerç i de la malaltia que havia esdevingut obsoleta després dels avenços de la microbiologia. En els murs i construccions del Llatzaret hi ha història econòmica, història sanitària, història social, història política. Maó i Menorca se situaren en un pol central de la política comercial i sanitària de l'Estat espanyol.

Durant anys, en les reunions científiques celebrades a Maó, mentre ens organitzava una visita al Llatzaret —sempre un repte, si no era a l'estiu, per superar les imponderables condicions— ell aprofitava per explicar-nos un nou aspecte de l'entitat i, de manera discreta, també aprofitava per revisar algun altre detall sobre el terreny, que no havia tingut ocasió de comprovar abans. Fent fotografies, ¡quines fotografies! Com a resultat del treball i recerca, Vidal publicà una sèrie de monografies que ja han esdevingut de referència (Vidal Hernández, 2001b; 2002a; Vidal Hernández, 2003a; Perdiguero-Gil, Enrique; Vidal Hernández, Josep M. (eds.), 2010).

1. En sortiren unes quantes reunions científiques i algunes publicacions: CAMARASA; VIDAL HERNANDEZ, (coord.) (2003); CAMARASA; VIDAL HERNANDEZ (eds.) (2007), i un número monogràfic d'*Afers*. El catàleg de la correspondència està incorporat al Servei d'Arxius de Ciència: <http://sac.cat/indices.php?mod=1&fondo=177&idioma=ca>

Els documents, les fonts, els protagonistes que anà identificant de l'activitat científica de Menorca el portaren a la Història de la medicina i de la farmàcia, però també a la història de la meteorologia, des dels seus orígens amb Clerghorn fins a una figura com Jansá, en el segle xx (Vidal, 1998b i c; Vidal, Batlló, 2006). Algunes fonts se li resistiren, com el manuscrit de Pasqual Calbó, el pintor i físic-matemàtic, que volia estudiar, però calia, abans que res, una edició crítica per analitzar-ne la llengua i, després, els continguts. D'això en vam parlar fa un any o poc més, amb ell i la Mònica Rius, buscant una beca (per alguna persona jove de filologia) per començar la tasca, però els vents no han bufat favorablement...

En el seu programa d'acció i estudi, també incorporà l'estudi i la preservació del patrimoni científic. En el seu «descobriment» de Ciutadella,² Vidal s'adonà de la riquesa de la col·lecció del Seminari Conciliar. N'impulsà la catalogació, cosa que donà lloc a una publicació (Carreras Seguí; Vidal Hernández, 2010) i a la incorporació del catàleg a la pàgina web de l'Institut Menorquí d'Estudis.³ Una cosa semblant estava en procés amb l'Institut de Maó, que Vidal incorporà en els seus estudis sobre els ensenyaments científics a Menorca des del segle XIX.

Les aportacions de Vidal a la reconstrucció de l'activitat científica menorquina combinaren l'anàlisi de contribucions personals i el de les diferents institucions, tant les culturals amb activitat en el món de la ciència, com una institució sanitària i comercial tan rellevant com el Llatzaret. Com tornem a mencionar més endavant, Vidal participà des de l'inici en el projecte d'una Història de la Ciència a les illes Balears, dins de la qual coordinà i, en gran part, assumí personalment tot el referent a l'activitat científica a Menorca, principalment als volums III i IV.

En una entrevista inclosa a l'Arxiu d'imatge i so de Menorca (<http://www.aism.cat>) enregistrada el 2006, just en l'inici d'aquesta iniciativa, Vidal explica, entre altres coses, que la Història de la Ciència és l'activitat central de la seva vida... Recordem que Vidal estudià Física a Barcelona i esdevingué professor d'estat sòlid, temàtica sobre la qual havia de fer la seva tesi. Tanmateix, un parell d'anys després decidí tornar a Menorca i iniciar una tasca de servei cultural, principalment en l'Enciclopèdia de Menorca, una publicació que havia de compendiar en tres volums la realitat i la història de l'illa, però que el suport trobat —de les institucions, però principalment dels subscriptors— ha permès que n'hagin aparegut una quinzena.

2. Fa anys, quan li proposàvem a Vidal d'anar a Ciutadella, per exemple, a sopar, ens deia: «És massa enfora!», acomplint la rivalitat immemorial entre Maó i Ciutadella. Tanmateix, en els darrers anys, algun amic el va convèncer de viure una de les manifestacions culturals i antropològiques més excepcionals de Menorca, les festes de Sant Joan de Ciutadella. Ho va fer fa uns pocs anys i n'estava entusiasmat. Admirava la combinació de tradició i festa, pels simbolismes i la vivacitat. Ens deia fa poc que, donat que ell s'havia convertit en un fix de les festes, la força de la tradició dels ciutadellencs faria que, a partir d'ara, el coordinador científic de l'Institut Menorquí d'Estudis hagués de participar en els actes. En realitat, tenia raó: Josefina Salord, que l'ha substituït en la coordinació científica, és ciutadellenca...

3. Vegeu l'emotiu relat de Salord (2013): <http://www.ime.cat/catalog-seminari-ciutadella>

Amb l'establiment de l'autonomia, Vidal i diferents estudiosos promogueren la creació de l'Institut Menorquí d'Estudis, de qui ell era el coordinador científic des de la seva creació. L'Institut, entitat recentment agregada a l'Institut d'Estudis Catalans, aplega tots els investigadors menorquins i «canalitzà» la seva activitat a l'illa. Com que Menorca fou declarada Reserva de la Biosfera per UNESCO el 1993, l'Institut Menorquí d'Estudis ha coordinat i potenciat tot allò que s'hi relaciona. Vidal combinava el seu temps a Maó entre l'Obra Cultural Balear, editora de l'Enciclopèdia de Menorca i l'Institut Menorquí d'Estudis.

Promogué diferents activitats, entre elles destaquem l'Escola de Salut Pública, que se celebra el setembre al Llatzaret, amb col·laboració amb els companys d'Alacant, E. Perdigueru i J. Bernabeu. També estava promovent l'edició de la correspondència i l'obra inèdita de Mateu Orfila, un projecte que tira endavant amb J. Bertomeu, del qual n'aparegué el primer volum recentment (Bertomeu, Vidal Hernández, 2011).

Doncs bé, segons declarà a l'entrevista de 2006, un cop havia aconseguit encarrilar les activitats de les institucions en les que treballava (sense tanta necessitat de la seva intervenció), ell havia pogut dedicar-se de ple a la investigació en allò que l'apassionava, la història de la ciència.

La intensificació de les meves vinculacions amb en Vidal tingué lloc el 1991 quan la Societat Catalana de Física ens tornà a encarregar unes Trobades sobre Història de la Física. Les circumstàncies no eren senzilles, el març de 1990 qui era l'ànima de la SCF, Jordi Porta, va morir amb 50 anys (*La Societat Catalana de Física*, 2000).

Pel que fa el món de la història de la ciència, havíem iniciat un procés d'aplegar sota l'empara de l'Institut d'Estudis Catalans els grups i persones que treballaven o s'interessaven en la Història de la Ciència a les Terres de Cultura Catalana. Voldria recordar que fou l'enyorat Emili Giralt, que era llavors el president de l'IEC, qui ens insistí a en Josep M. Camarasa i a mi per fer-ho. No ho vàiem clar, però finalment acceptàrem de fer una crida general a les persones interessades, fossin o no del món de la recerca, perquè donessin suport a la nova filial.

En aquest procés constituent de la SCHCT, vam demanar a la SCF d'ampliar la temàtica de les Trobades, de la Física a la ciència i la tècnica en general. I ho acceptaren.

El setembre de 1991 va tenir lloc la primera Trobada de la SCHCT, tot just aprovada oficialment el maig anterior després que se celebrés l'assemblea constituent. Això vol dir que les gestions d'organització de la Trobada de Maó es portaren a terme abans que la SCHCT existís. Per a la SCHCT, aquesta Trobada a Maó, convidant a persones de referència com Joan Vernet, Lluís García Ballester i Karl von Meyenn, va resultar un inici molt estimul·lant. La SCHCT adoptà des de llavors el nom de *Trobada* per les seves reunions generals, que se celebren cada dos anys després que la segona tingués lloc l'any següent (1992) a Peníscola.

A partir d'aquesta època, els contactes foren més estrets. Per exemple, Vidal redactà la biografia de Rodríguez Femenias de l'obra que coordinàrem en Josep M. Camarasa i jo,

«Ciència i Tècnica als Països Catalans», que aparegué el 1995 (Vidal, 1995). Una de les accions de la SCHCT va ser la sol·licitud i reconeixement per part de la Generalitat de Catalunya com a Xarxa Temàtica d'Història de la Ciència i de la Tècnica, iniciada el 1997 i que fou renovada cada dos anys fins al 2005, quan aquest ajut deixà de convocar-se. Els diversos grups aplegaven entre 70 i 90 investigadors, repartits per tots els Països Catalans. Donades les característiques de la història de la ciència entre nosaltres, els grups eren poc homogenis. En la segona renovació, el 1999, férem constar:

E) VARIACIÓ EN LA COMPOSICIÓ DE LA XARXA

Hem incorporat un nou grup, el Grup d'Història de la Ciència de Menorca format per un sol membre, Josep Miquel Vidal Hernández, de l'Institut Menorquí d'Estudis. Vidal ha publicat els darrers anys estudis sobre l'activitat científica a Menorca els segles XIX i XX.

Vidal em convidà el 2000 a la VI Trobada d'Historiadors i Arqueòlegs. Industrialització i canvi social a Menorca (1837-1914). Érem molt pocs, però és un d'aquells casos en que el nombre és irrellevant. L'encontre resultà d'un gran interès per diverses raons. En aquesta època, confesso que m'esforçava en imaginar quina activitat ens podia lligar, Menorca i la SCHCT, de manera continuada. Se'm va ocórrer aplicar el model d'Escola d'Història de la Ciència, un model existent al món en exemples molt particulars (Uppsala-Berkeley). Vam discutir la idea en Vidal, en Víctor Navarro Brotons i en Pepe Pardo. D'això sorgí la I Escola de Primavera el maig de 2001 que ha anat evolucionant en mans d'una sèrie de membres de la SCHCT que l'han convertit en una activitat internacional molt rellevant.

Posteriorment, Vidal, juntament amb Joan March, Biel Moll, Vicenç Rosselló, Miquel Marin i Francesc Bujosa, entre d'altres, em demanà suport per a la «Història de la Ciència a les Illes Balears». Vaig tenir l'honor de pertànyer a un comitè d'assessorament, per provar de superar tants obstacles —de tot tipus— que ha hagut d'enfrontar aquesta obra, encara sense concloure. Hi ha dos volums, un sobre la Il·lustració i l'altre sobre del segle XIX en els que, a més de les seves contribucions, Vidal figura com coordinador, junt amb Isabel Moll (Moll, Vidal Hernández, 2008; Vidal Hernández, Moll, 2011).

Jo devia estar en la seva «ronda» de comunicacions telefòniques, em trucava al menys un cop al mes, sovint simplement per comentar l'actualitat, principalment en història de la ciència, fent-me preguntes de vegades molt difícils, sobre metodologia i enfocament de la història. Això està lligat al fet que el vaig proposar com a membre del Consell Directiu de la SCHCT ja al 1997 i hi ha estat vinculat fins la seva mort.

En les seves visites a Barcelona —quan decidí acabar amb la quasi «reclusió» (dedicació exclusiva) a Menorca—, sempre buscàvem un moment per trobar-nos. Generalment, fèiem dinars (o sopars) amb *els físics*, com a mínim l'Alfred Molina i la M. Dolors Bruguera. Amb els meus embòlics, no sempre hi podia anar, però ho substituïem per una llarga conversa telefònica, o una trobada sense menjar, entre reunió i reunió. Sempre que podia, assistia a

les reunions del Consell directiu de la SCHCT. Des de fa una dècada, participava en la Secció de Ciències de la Universitat Catalana d'Estiu, sovint amb temàtiques relacionades amb la història de la física.

Darrerament, m'havia demanat ajut per la redacció d'un volum de l'Enciclopèdia de Menorca sobre història de la ciència. Em va trucar a principi de gener de 2013 per parlar-ne, just després que jo m'hagués llegit l'esborrany que m'havia enviat. Però m'anuncià que no fes cas del text, l'havia començat a refer completament, després de parlar, segons recorde, amb en Pepe Pardo. Em deia que en podríem parlar personalment, ell anava a Barcelona. Jo estava una mica atabalat, tenia un congrés amb conferència convidada a Lisboa el dilluns següent, però tornava a Barcelona el dimecres següent. Llavors vam quedar que dinaríem el dijous o el divendres, que encara seria a Barcelona. Ja no va poder ser, en Vidal va morir el dia següent o l'altre del que havíem parlat...

Tinc la impressió que va morir treballant, com havia fet tota la seva vida. He vist en diverses necrologies que mencionen aquest fet, que Vidal era un treballador impenitent. I m'agrada que es digui: ell, amb aquest aire tranquil i indolent, semblava que passés la vida de migdiada. Doncs, no, tot el contrari. Va estudiar, va llegir, va projectar, va organitzar, va escriure molt. Ens deixa un llegat molt rellevant, però finalment la seva figura és insubstituïble, irrepetible.

En els darrers anys, rebé reconeixements formals de diverses institucions, el premi Ramon Llull (2006), premi Canigó (2012), i la insígnia d'or de l'Institut Menorquí d'Estudis. Des de la nostra Societat, reconec que ni hi pensàrem, en fer-li un reconeixement formal: estava amb nosaltres, implicat en projectes, treballs. No vaig pensar mai que un dia em tocaria fer el seu elogi necrològic...

Antoni Roca Rossell

Centre de Recerca per a la Història de la Tècnica «Francesc Santponç i Roca»
Universitat Politècnica de Catalunya.

Referències

CAMARASA, J. M. (1989) *Botànica i botànics dels Països Catalans*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

NAVARRO VEGUILLAS, L. (coord.) (1988), *Història de la física / Trobades Científiques de la Mediterrània*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica-CIRIT.

SALORD RIPOLL, J. (2013), «Àngel Mifsud i Josep Miquel Vidal: retrat de presències». *Revista Sant Jordi*, 2013, 51-52.

Una bibliografia de Josep Miquel Vidal Hernández

ALEMANY, J.; BRUTTOMESSO, R.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2003), *El port de Maó*, Maó, Àmbit serveis editorials, Institut Menorquí d'Estudis.

BERNABEU MESTRE, J.; BUJOSA HOMAR, F.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (coord.) (1999), *Clima, microbis i desigualtat social: de les topografies mèdiques als diagnòstics de salut*, Menorca, Institut Menorquí d'Estudis.

BERTOMEU SANCHEZ, J. R.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2011), *Mateu Orfila. Autobiografia. Correspondència (1805-1815)*, Volum I, Maó, Institut d'Estudis Balearics, Institut Menorquí d'Estudis.

BUJOSA HOMAR, F.; BAUZÀ AMENGUAL, M. de L.; GALLEGRO CAMINERO, G.; MIRÓ BONET, M.; MOLL BLANES, I.; PUJADES MÓRA, J. M.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2008), *L'ensenyament de les Ciències de la Salut a les Illes Balears des de la Conquesta fins a la Guerra Civil*, Palma, Govern de les Illes Balears, Conselleria de Salut i Consum, Direcció General d'Avaluació i Acreditació, 117 pp.

CAMARASA, J. M.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2003), *Joan Joaquim Rodríguez Femenias, un naturalista menorquí del segle XIX*, Institut Menorquí d'Estudis, 2003.

CAMARASA, J. M.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (eds.) (2007), *Cartes que lliguen. Les correspondències científiques com a font de la història de la ciència*, València, Editorial afers.

CARRERAS SEGUÍ, P.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010), *El gabinet de física del Seminari Conciliar de*

Menorca, Maó, Conselleria d'Innovació, Interior i Justícia del Govern de les Illes Balears, Institut Menorquí d'Estudis.

MOLINA, A.; ROCA, A., VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (eds.) (2005), *Vint anys de les Trobades Científiques de la Mediterrània (1985-2004)*, Barcelona, Societat Catalana de Física, Institut Menorquí d'Estudis.

MOLL BLANES, I.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (dirs.) (2008) *Història de la Ciència a les Illes Balears*, vol. III, La il·lustració, Palma, Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació.

PERDIGUERO GIL, E.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (coord.) (2008), *Las vacunas: historia y actualidad*, Maó, Institut Menorquí d'Estudis.

PERDIGUERO-GIL, E.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (eds.) (2010), *La Ciudadela de los fantasmas: lazaretos y protección sanitaria en el mundo moderno*, Menorca, Institut Menorquí d'Estudis.

PÉREZ-MELLADO, V.; CORTI, C.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2008), «Herpetological Explorations of the Balearic Islands During the Last Two Centuries», *Proceedings of the California Academy of Sciences*, Fourth Series, Volume 59, Supplement I, No. 6, 85-109.

Societat Catalana de Física (2000), *Apunts per a una història. Homenatge a Jordi Porta i Jué*, Barcelona, Edicions de la Revista de Física.

VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1991), «George Cleghorn M. D.: una aproximació a la seva vida i la seva obra», *Revista de Menorca*, III, 351-372.

VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1992), «Ciència i societat a Menorca al tombant dels segles XVIII-XIX: una proposta d'investigació», *Randa*, 31, 97-130.

VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1994a), *Menorca, Reserva de la biosfera*, Maó, Consell Insular de Menorca, Caixa de Balears «Sa Nostra», Institut Menorquí d'Estudis. (Hi ha edicions de 1997, 2000, i 2009, aquesta vegada l'edició a cura de l'Agència Menorca Reserva de la biosfera)

VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1994b), «George Cleghorn: Un metge britànic a la Menorca setcentista», CAMARASA, J. M.; MIELGO, H.; ROCA, A. (coord.), *Actes de les I Trobades d'Història de la Ciència i de la Tècnica*, Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, 55-72.

- VIDAL HERNÁNDEZ, J.M. (1995), «Joan Joaquim Rodríguez Femenias (1839-1905). La història natural menorquina de la segona meitat del segle XIX i el naixement de l'algologia», A CAMARASA, J. M.; ROCA ROSELL, A. (coord.), *Ciència i tècnica als Països Catalans. Una aproximació biogràfica*, Barcelona, Fundació Catalana per a la Recerca, 427-456.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J.M. (1996), «Josep M. Quadrado i Nieto: una aproximació biogràfica», *Revista CECEL*, 11-17.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1996-1997), «Una enciclopèdia per a un poble», *Lluc*, Nº. 795-796 (Novembre-Desembre), 28-30.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1997), «La Ciencias Naturales en Menorca a lo largo del siglo XIX», *Zubia*, 9, 53-70.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J.M. (1998a), *Una societat mèdica a la Menorca britànica*, Maó, Institut Menorquí d'estudis, 1998.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1998b), «Els manuscrits de Josep M. Jansà Guardiola dipositats a l'Institut Menorquí d'Estudis», *Territoris*, 1, 67-84.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1998c), «Els inicis dels estudis meteorològics a Menorca (1739-1850)», *Territoris*, 1, 311-330.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1999a), «Joan Ramis, naturalista de camp o naturalista de cap?», A PAREDES, M.; SALORD, J. (a cura de), *Joan Ramis i Josep M. Quadrado: de la il·lustració al romanticisme*, Palma de Mallorca, Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General; Maó, Institut Menorquí d'Estudis; Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 219-256.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (1999b), «Les topografies mèdiques menorquines i els seus autors», A BERNABEU MESTRE, J.; BUJOSA HOMAR, F.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (coord.), *Clima, microbis i desigualtat social: de les topografies mèdiques als diagnòstics de salut*, Menorca, Institut Menorquí d'Estudis, 87-184.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2000a), *Rafael Hernández: un metge liberal del segle XIX*, Maó, Institut Menorquí d'Estudis.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2000b), «Records de Jordi Porta des d'una illa». A SOCIETAT CATALANA DE FÍSICA, *Apunts per a una història. Homenatge a Jordi Porta i Jué*, Barcelona, Edicions de la Revista de Física, 113-127.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2000c), «Apotecaris i Farmacèutics a Menorca abans del segle XX», A BUJOSA, F.; MARCH, J.; MUNTANER, L. (dirs.), *La farmàcia a les illes Balears*, Palma, Cooperativa d'Apotecaris, Col·legi Oficial de Farmacèutics de les Illes Balears, 71-88.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2001a), «Les dècades prodigioses de la ciència a la Menorca del XIX», *Randa*, 47, 5-34.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2001b), «El Llatzeret de Maó, una fortalesa sanitària», *Drassana*, 9, 27-56.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2002a), *El Lazareto de Mahón, una fortalesa sanitària*, Maó, Institut Menorquí d'Estudis, Consell Insular de Menorca (també en versió catalana).
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2002b), «Andreu Hernández: un apotecari menorquí il·lustrat (1744-1817)», *Gimbernat*, 37, 153-171.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2003a), «El tractament sanitari dels vaixells al Llatzeret de Maó», A ALEMANY, J.; BRUTTOMESSO, R.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M., *El port de Maó*, Maó, Àmbit Serveis Editorials, Institut Menorquí d'Estudis, 84-99.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2003b), «El lazareto de Mahón y la sanidad en los puertos españoles a principios del siglo XIX», A MORALES MOYA, A. (coord) 1802, *España entre dos siglos: Ciencia y economía*, Madrid, Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales, 119-136.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2003c), «L'exercici de la medicina a Menorca en temps de Mateu Orfila», *Medicina Balear*, 18, núm. extraordinari, 24-50.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2005a), «Aproximació a la sanitat marítima al port de Maó des de la morberia fins a la pesta de Marsella», *Randa*, 54, 87-107.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2005b), «Manuel Rodríguez i Caramazana cirujano y médico militar», A RODRIGUEZ CARAMAZANA, M.: *Cartas médicas* (edició facsimil), Menorca, Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears, Institut Menorquí d'Estudis, 41-56.

- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2005-2006), «La ciència a l'Ateneu de Maó, des dels seus orígens fins a la guerra civil», *Revista de Menorca*, 89, 303-366.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2006a), «Una topografia mèdica desconeguda de Menorca», *Gimbernat*, 46, 107-135.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2006b) «La vida quotidiana dels científics a través de les seves cartes. La correspondència entre Trèmols i Rodríguez Femenias», *Afers*, 53/54, 109-134.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2006c), «La ciència a Menorca en el primer terç del segle xx», A BATLLÓ ORTIZ, J.; FERRAN BOLEDA, J.; PIQUERAS CARRASCO, M. (coord.) *Actes de la VIII trobada d'història de la ciència i de la tècnica*, Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, 125-135.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2007a), «Institut Menorquí d'Estudis: vint-i-set anys de ciència i humanitats», *Lluc*, 860, 15-22.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2007b), «El Llatzeret de Maó i la legislació sanitària al port de Maó al llarg de la primera meitat del segle XIX», *Estudis Balearics*, 78/79, 107-122.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2008a), «La medicina a Menorca en el segle XVIII», *Randa*, 60, 41-62.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2008b), «Les ciències naturals en la història de Menorca», *Mètode*, 58, 51-55.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2009a), «Historia dels projectes per dotar el port de Maó d'una estació biològica (1875-1930)», *Estudis Balearics*, 88/89, 37-47.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2009b), «Els inicis de la investigació científica a Menorca», A VERNET, J.; PARÉS, R. (dirs.), *La ciència en la Història dels Països Catalans*, València, PUV; Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, vol. III, 397-421.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2009c), «Vida y obra de George Cleghorn», A CLEGHORN, G., *Observations on the epidemical diseases in Minorca from the year 1744 to 1749* (edició facsimil), Menorca, Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears, Institut Menorquí d'Estudis, Fundació Hospital de la Isla del Rey, 37-56.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2009d). *Menorca, Reserva de la Biosfera*. Menorca, Fundación Biodiversidad, Consell Insular de Menorca, Agencia Reserva de Biosfera-Menorca.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010a), «La visita de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) A Menorca l'any 1932», A MAYOL, J.; MUNTANER, L.; RULLÁN, O. (coord.), *Homenatge a Bartomeu Barceló i Pons, geògraf*, Palma, Leonard Muntaner, 325-338.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010b), «Una aproximació als primers vint anys d'història de l'Institut Menorquí», A LÓPEZ CASASNOVAS, J. F. (a cura) *Reunió ordinària de la Secció Filològica a Menorca, en ocasió del vintè aniversari de l'Institut Menorquí d'Estudis i del centenari de l'Institut d'Estudis Catalans*, Barcelona-Maó, Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica, Institut Menorquí d'Estudis, 99-117.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010c), «La reserva de biosfera de Menorca: història d'una il·lusió», A VIDAL HERNÁNDEZ, J. M.; COMAS LAMARCA, E. (coord.) *Jornades sobre els 15 anys de la reserva de la biosfera de Menorca*, Menorca, Institut Menorquí d'Estudis, 15-30 (<http://obsam.cat/15-anys-reserva-biosfera-menorca/index.php>).
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010d), «Erudits locals i la fundació de l'Ateneu de Maó», A FIGUERAS CAPDEVILA, N.; JIMÉNEZ FERNÁNDEZ, M. C.; SANTESMASES OLLÉ, J. (coord.) *Cultura i recerca local al segle xx. Dels erudits locals als centres d'estudis*, Calonge, Ateneu Popular de Calonge; Móra la Nova, Institut Ramon Muntaner, 77-88.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010e), «Organización administrativa del Hospital Militar de Mahón», A HERNÁNDEZ MOREJÓN, A. (ed.), *Topografía del Hospital Militar de Mahón, 1806* [edició facsimil], Menorca, Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears, 221-235.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010f), «El viaje interrumpido: la vida en un lazareto marítimo», A PERDIGUERO GIL, E.; VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (coord.), *La ciudadela de los fantasmas: lazaretos y protección sanitaria en el mundo moderno*, Menorca, Institut Menorquí d'Estudis, 103-128.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2010-2011), «Jaume Ferrer Aledo: cent anys de ciència», *Estudis Balearics*, 100/101, 125-150.
- VIDAL HERNÁNDEZ, J. M. (2011a), «Menorca durant la joventut d'Orfila», A ORFILA, M., *Autobiografia*.